(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[२०२२] १ एस. सी. आर. १६०

महाराष्ट्र राज्य

विरुद्ध

श्री. विले पार्ले केल्वानी मंडळ आणि इतर

(दिवाणी अपील क्रमांक ७३१९/२०२१)

जानेवारी ०७, २०२२

[न्यायमूर्ति एम. आर. शाह आणि न्यायमूर्ति संजीव खन्ना]

महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, २०१६: कलम ३(२)(iii) - वीज शुल्कातून सूट - शैक्षणिक संस्था चालवणाऱ्या धर्मादाय संस्थांचा हक्क - असे मत व्यक्त करण्यात आले की : २०१६ च्या अधिनियमानुसार, शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणारी शाळा किंवा महाविद्यालय किंवा संस्था, कोणत्याही स्थानिक संस्थांद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या विद्यार्थी वसतिगृहांच्या उद्देशाने किंवा त्यांच्या संदर्भातील वापर आकार किंवा वापरलेल्या उर्जेवरील वीज शुल्काला वीज शुल्काच्या आकारणीमधून सूट दिली जाईल - राज्य सरकार आणि केंद्र सरकारला देखील वीज शुल्काचा भरणा करण्यापासून विशेषतः वगळण्यात आले आहे -तथापि, सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांना वीज भरणा न करण्याची अधिनियमात सूट नाही - त्यामुळे, २०१६ च्या अधिनियमाच्या कलम ३(२) अंतर्गत, शैक्षणिक संस्था चालवणाऱ्या धर्मादाय संस्थांना वीज शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आलेली नाही, ज्यासाठी १९५८ च्या अधिनियमाच्या कलम ३(२)(iiia) अंतर्गत विशेषतः सूट

देण्यात आली होती - कलम ३(२) मध्ये वापरलेली भाषा आणि शब्द साधे आणि सोपे आहेत आणि केवळ एकच निश्चित अर्थ सांगण्यास सक्षम आहेत की २०१६ च्या अधिनियमांतर्गत धर्मादाय शैक्षणिक संस्थांचा विचार करता वीज शुल्क आकारण्यापासून कोणतीही सूट देण्यात आलेली नाही.

संविधीचे निर्वचन : जेथे शब्द स्पष्ट आणि असंदिग्ध आहे, तेथे शाब्दिक दृष्टिकोनाशिवाय अर्थ लावण्याच्या तत्त्वांचा अवलंब केला जाऊ शकत नाही - सूट देण्यासंबंधीच्या तरतुदीचा शब्दशः अर्थ लावणे आवश्यक आहे आणि जेव्हा सूट देण्यासंबंधीच्या तरतुदीत वापरली जाणारी भाषा साधी, स्पष्ट आणि असंदिग्ध असेल, तेव्हा ती कठोरपणे, काटेकोरपणे आणि शब्दशः लागू करावी लागेल-महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, २०१६ -कलम ३(२)(iii).

अपील मंजूर करताना न्यायालयाने असे मत व्यक्त केले की :

१. २०१६ चा अधिनियम लागू झाल्यानंतर, २०१६ अधिनियमाच्या कलम १६ नुसार, महाराष्ट्र *वीज* शुल्क अधिनियम, १९५८ हा २०१६ अधिनियमाच्या कलम १६ मध्ये नमूद केलेल्या संभाव्यतेच्या अधीन राहून निरसित करण्यात आला. २०१६ च्या अधिनियमाच्या कलम ३ च्या उपकलम (२) नुसार वीज शुल्क भरण्यापासून सूट देण्याची तरतूद असलेल्या विशिष्ट तरतुदींच्या दृष्टीने कलम १६ च्या परंतुकात नमूद केलेली कोणत्याही संभाव्यतेची या प्रकरणाच्या तथ्यांसाठी दखल घेतली जाणार नाही आणि/किंवा लागू होणार नाही. त्यामुळे, दिनांक ०१.०९.२०१६ रोजी आणि त्यानंतर वीज शुल्काचा भरणा करण्यापासून सूट देण्याच्या उद्देशाने, २०१६ अधिनियमाच्या कलम ३ चे उप-कलम (२) लागू करावे

लागेल आणि ते लागू होईल. [परिच्छेद ११.१] [१७८-डी -ई]

२. १९५८ च्या अधिनियमाच्या कलम ३ च्या उपकलम (२) नुसार, मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० अन्वये नोंदणी केलेल्या धर्मादाय संस्थेकडून किंवा तिच्या बाबतीत विद्याविषयक किंवा तांत्रिक विषयामधील शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या शाळेच्या किंवा महाविद्यालयाच्या प्रयोजनासाठी किंवा त्यांच्या संबंधातील (निवासी जागांच्या बाबतीत वापरलेल्या उर्जेव्यतिरिक्त) वापर आकार किंवा वापरलेल्या ऊर्जेच्या युनिटांवर वीज शुल्क आकारता येणार नाही [कलम ३(२) (iiia)]. त्यामुळे, १९५८ च्या अधिनियमानुसार , शैक्षणिक किंवा तांत्रिक विषयांमध्ये शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या शाळा किंवा महाविद्यालयांच्या प्रयोजनासाठी किंवा त्या संबंधातील धर्मादाय संस्थांनी केलेल्या वापर आकारावर किंवा वापरलेल्या ऊर्जेच्या युनिटांवर वीज शुल्क आकारले जात नव्हते. कलम ३(२) (ia) नुसार, राज्यात त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्याअन्वये स्थापन केलेली कोणतीही महानगरपालिका, नगरपालिका, नगरपालिका समिती, नगर समिती, अधिसूचित क्षेत्र समिती, कटक मंडळ, जिल्हा परिषद किंवा ग्रामपंचायत यांच्याकडून किंवा त्यांच्या संबंधात अथवा विद्याविषयक किंवा तांत्रिक विषयातील शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणारी शाळा किंवा महाविद्यालय, रुग्णालय, शुश्रूषागृह, दवाखाना, चिकित्सालय, सार्वजनिक रस्त्यांवरील दिवाबत्ती, सार्वजनिक पाणीपुरवठा व्यवस्था आणि सार्वजनिक गटारे किंवा जलनिस्सारण पद्धती (निवासी जागांच्या बाबतीत वापरलेल्या ऊर्जेव्यतिरिक्त) यांच्यासंबंधातील वापर आकारावर किंवा वापरल्या जाणाऱ्या ऊर्जेच्या युनिटांवर वीज शुल्क आकारता येणार नाही. तथापि, २०१६ च्या अधिनियमांतर्गत आमूलाग्र बदल आहेत. २०१६ च्या

अधिनियमाच्या च्या कलम ३(२) नुसार, सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमदेखील वीज शुल्क भरण्यास जबाबदार आहेत. कलम ३(२)(iii) नुसार, शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणारी शाळा किंवा महाविद्यालय किंवा संस्था, विद्यार्थी वसतिगृहे, रुग्णालय, शुश्रूषागृह, दवाखाना, चिकित्सालय, सार्वजनिक रस्त्यांवरील दिवाबत्ती, सार्वजनिक पाणीपुरवठा व्यवस्था आणि सार्वजनिक गटारे, प्राणीसंग्रहालयांसह सार्वजनिक उद्याने, सार्वजनिक संग्रहालये, प्रशासकीय कार्यालये संपूर्णपणे किंवा यथास्थिती, महाराष्ट्र राज्यात सध्या लागू असलेल्या कोणत्याही अधिनियमान्वये स्थापन केलेल्या कोणत्याही स्थानिक संस्थांद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या प्रणालीचा एक भाग असलेली, यांना वापर आकारावर किंवा वापरलेल्या उर्जेवर वीज शुल्क आकारता येणार नाही. त्यामुळे १९५८ च्या अधिनियमात जे कलम ३(२)(iiia) होते, ते आता २०१६ च्या अधिनियमाच्या कलम ३(२) मध्ये स्पष्टपणे आणि जाणीवपूर्वक अनुपस्थित आहेत. [परिच्छेद ११.२, ११.३] [१७८-ई-एच; १७९-ए-डी]

३. जेथे शब्द स्पष्ट आणि असंदिग्ध आहेत, तेथे शाब्दिक दृष्टिकोनाशिवाय अर्थ लावण्याच्या तत्त्वांचा अवलंब केला जाऊ शकत नाही. सूट देण्याच्या तरतुदीचा शब्दशः अर्थ लावणे आवश्यक आहे आणि जेव्हा सूट देण्याच्या तरतुदीत वापरली जाणारी भाषा साधी, सरळ आणि स्पष्ट असेल, तेव्हा ती कठोरपणे, काटेकोरपणे आणि शब्दशः लागू करावी लागेल. २०१६ च्या अधिनियमानुसार , शाळा किंवा महाविद्यालये चालवणाऱ्या धर्मादाय शैक्षणिक संस्थांना कलम ३(२) अंतर्गत सूट देण्याच्या खंडातून/तरतुदीतून विशेषतः वगळण्यात आले आहे. [परिच्छेद ११.४] [१७-जी-एच; १८०-ए]

४. कलम ३(२)(iii) नुसार, शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या सर्व शाळा/महाविद्यालये किंवा संस्थांच्या संदर्भात, वीज शुल्क आकारले जाऊ शकत नाही, असे मूळ रिट याचिकाकर्त्यांच्या वतीने सादर केलेले म्हणणे जर स्वीकारले गेले, तर अशा परिस्थितीत ते निरर्थक परिणामास कारणीभूत ठरेल. अशा परिस्थितीत, खाजगी रुग्णालये, शुश्रूषागृह, दवाखाने आणि चिकित्सालय , ज्या नफा कमावणाऱ्या संस्था आहेत, त्या देखील वीज शुल्कातून सूट मिळवण्याचा दावा करतील. २०१६ च्या अधिनियमाच्या कलम ३(२) च्यासंबंधात विधिमंडळाचा हेतू अगदी स्पष्ट आणि असंदिग्ध आहे की (१) राज्य सरकारद्वारे सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम वगळून, (२) केंद्र सरकारद्वारे सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम वगळून आणि (३) महाराष्ट्र राज्यात सध्या अंमलात असलेला असलेल्या कोणत्याही अधिनियमांतर्गत स्थापन केलेल्या स्थानिक संस्थांद्वारे केलेल्या वापर आकारावर किंवा वापरलेल्या उर्जेवर वीज शुल्क आकारले जाणार नाही. राज्य सरकार, केंद्र सरकार आणि स्थानिक संस्था आणि सरकारी वसतिगृहांव्यतिरिक्त वीज शुल्काचा भरणा करण्यापासून कोणतीही सूट देण्यात आलेली नाही. [परिच्छेद १२] [१८०-बी-डी]

कमी. ऑफ कस्टम्स - विरुद्ध - दिलीप कुमार अँड कंपनी **(२०१८) ९ एस. सी. सी. १: [२०१८] ७ एस. सी. आर. ११९१- अनुसरीत**

एस्सार स्टील इंडिया लिमिटेड आणि अन्य -विरुद्ध- स्टेट ऑफ गुजरात आणि अन्य **, (२०१७) ८ एस. सी. सी. ३५७: [२०१७] ४ एससीआर ७६७;**

नोवोपान इंडिया लिमिटेड - विरुद्ध - सी. सी. ई. आणि कस्टम्स **, १९९४**

सप. (३) एस. सी. सी. ६०६: [१९९४] ३ सप. एससीआर ५४९; हंसराज गोरधनदास - विरुद्ध -. एच. एच. दवे, असिस्टंट कल्लेक्टर ऑफ सेंट्रल एक्साइज सुरत आणि इतर**, ए. आय. आर. १९७० एस. सी. ७५५: [१९६९] एससीआर २५३;** स्टार इंडस्ट्रीज - विरुद्ध - कमी. ऑफ कस्टम्स (इंपोर्टस) (**२०१६) २ एस. सी. सी. ३६२: [२०१५] ११ एस. सी. आर. ५७०;** गिरीधर जी. यादलाम.- विरुद्ध - कमिशनर ऑफ वेल्थ टॅक्स आणखी अन्य **(२०१५) १७ एससीसी ६६४: [२०१५] १५ एससीआर ५४३;** गोदरेज आणि बॉयस एम. एफ. जी. कंपनी लिमिटेड - विरुद्ध - डेप्युटी कमिशनर ऑफ इनकम टॅक्स आणि अन्य **(२०१७) ७ एस. सी. सी. ४२१: [२०१७] ३ एस. सी. आर. ६०२ -यावर भर दिला .**

सेंट्रल पब्लिक इन्फॉर्मशन ऑफिसर, सुप्रीम कोर्ट ऑफ इंडिया - विरुद्ध - सुभाष चंद्र अग्रवाल, **(२०२०) ५ एस. सी. सी. ४८१: [२०१९] १६ एससीआर ४२४;** सी. डब्ल्यू. एस. (इंडिया) लिमिटेड - विरुद्ध- कमिशनर ऑफ इनकम टॅक्स **, १९९४ सप (२) एस. सी. सी. २९६: [१९९४] २ एस. सी. आर. २४७;** बी. आर. एंटरप्रायझेस वि. स्टेट ऑफ यू. पी. आणि इतर. **(१९९९) ९ एससीसी ७००: [१९९९] २ एससीआर ११११;** बायराम पेस्टनजी गरीवाल - विरुद्ध- युनियन बँक ऑफ इंडिया आणि इतर. **(१९९२) १ एस. सी. सी. ३१: [१९९१] १ सप. एस. सी. आर. १८७;** कलेक्टर ऑफ सेंट्रल एक्सइज, बॉम्बे -I आणि अन्न - विरुद्ध - पारले एक्सपोर्ट्स (पी) लिमिटेड, **(१९८९) १ एस. सी. सी. ३४५: [१९८८] ३ सप. एससीआर ९३३;** युनियन ऑफ इंडिया आणि इतर - विरुद्ध - वुड पेपर्स लिमिटेड आणि अन्य .

(१९९८) ४ एस. सी. सी. २५६-संदर्भित.

<u>निर्णयाविधी संदर्भ</u>

[२०१८] ७ एससीआर ११९१	परिच्छेद ४.७	मध्ये अनुसरीत
[२०१९] १६ एससीआर ४२४	परिच्छेद ४.७	मध्ये संदर्भित
[२०१७] ४ एससीआर. ७६७	परिच्छेद ४.७	वर भर दिला
[२०१५] ११ एससीआर ५७०	परिच्छेद ४.७	वर भर दिला
[२०१५] १५ एससीआर. ५४३	परिच्छेद ४.७	वर भर दिला
[२०१७] ३ एससीआर. ६०२	परिच्छेद ४.७	वर भर दिला
[१९९४] २ एससीआर. २४७	परिच्छेद ६.२	वर भर दिला
[१९९९] २ एससीआर १११	परिच्छेद ६.४	मध्ये संदर्भित
[१९९१] १ सप . एससीआर. १८७	परिच्छेद ६.५	मध्ये संदर्भित
[१९६९] एससीआर २५३	परिच्छेद ९.१	मध्ये संदर्भित
[१९८८] ३ सप्ल एससीआर ९३३	परिच्छेद ९.१	मध्ये संदर्भित
(१९९८) ४ एससीसी. २५६	परिच्छेद ९.१	मध्ये संदर्भित
[१९९४] ३ सप्ल. एससीआर ५४९	परिच्छेद ९.३	वर भर दिला

दिवाणी अपील अधिकारिता : दिवाणी अपील क्र ७३१९/२०२१

रिट याचिका क्र. २९६१/२०१८ मधील मुंबई उच्च न्यायालयाच्या दिनांक २८.१०.२०१९ रोजीच्या निर्णय आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यांतर्फे अधिवक्ता चिन पाटील, राहुल चिटणीस, आदित्य ए. पांडे, जिओ जोसेफ.

उत्तरवादींतर्फे अधिवक्ता शेखर नाफडे, वरिष्ठ अधिवक्ता, गगन गुप्ता, महेंद्र प्रताप, श्रीमती मनोरमा मोहंती, गौरव कुमार, मेसर्स खेतान अँड कंपनी.

न्यायालयाचा निर्णय **न्यायमूर्ति एम. आर. शाह** यांच्याद्वारे देण्यात आला.

१. रिट याचिका क्र २९६१/२०१८ मधील मुंबई उच्च न्यायालयाने दिनांक २८.०२.२०१९ रोजी दिलेल्या आक्षेपित निकाल आणि आदेशामुळे व्यथित आणि असमाधानी वाटल्याने, ज्याद्वारे उच्च न्यायालयाने उत्तरवादीं क्रमांक १ ते १० - यातील मूळ रिट याचिकाकर्त्यांनी (यापुढे मूळ रिट याचिकाकर्ते -शैक्षणिक संस्था म्हणून संबोधले जाते) यांनी दाखल केलेली रिट याचिका मंजूर करत असे मत व्यक्त केले की मूळ रिट याचिकाकर्त्यांना वीज शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे आणि महाराष्ट्र राज्याने सध्याचे अपील दाखल केले आहे.

२. मूळ रिट याचिकाकर्ते या शैक्षणिक संस्था आहेत ज्या मूळ रिट याचिकाकर्ते क्रमांक १ - श्री विलेपार्ले केळवानी मंडळ जी सोसायटी नोंदणी अधिनियम , १८६० अंतर्गत नोंदणीकृत संस्था आणि महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम , १९५० अंतर्गत सार्वजनिक धर्मादाय संस्थेद्वारे चालवल्या आणि व्यवस्थापित केल्या जातात. रिट याचिकाकर्त्यांनी त्यांच्या शैक्षणिक संस्थांना वीजपुरवठा करण्यासाठी संबंधित वीजपुरवठा कंपन्यांकडून वीज जोडणी घेतली आहे. महाराष्ट्र *वीज* शुल्क अधिनियम , १९५८ च्या कलम ३(२)(iii) नुसार, शाळा किंवा महाविद्यालय किंवा शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या

संस्था, विद्यार्थ्यांची वसतिगृहे, रुग्णालये, सुश्रुषागृह इत्यादींच्या उद्देशाने किंवा त्यांच्या संदर्भात वापर आकार किंवा वापरलेल्या उर्जेवर आकारल्या जाणाऱ्या वीज शुल्कातून दिनांक ०१.०९.२०१६ च्यापूर्वी धर्मादाय शिक्षण संस्थांना सूट देण्यात आली होती. २०१८ साली संबंधित वीज पुरवठा कंपन्यांनी महाराष्ट्र सरकारच्या उद्योग, ऊर्जा आणि कामगार विभागाच्या पत्रानुसार वीज शुल्क आकारले, ज्यात असे म्हटले आहे की महाराष्ट्र वीज अधिनियम, २०१६ नुसार, शैक्षणिक किंवा तांत्रिक विषयांमध्ये शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या शाळा किंवा महाविद्यालयांच्या उद्देशाने किंवा त्यांच्या संदर्भात मुंबई सार्वजनिक विश्वस्थव्यवस्था अधिनियम, १९५० (आता महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्थ व्यवस्था अधिनियम, १९५० म्हणून ओळखला जातो) अंतर्गत नोंदणीकृत धर्मादाय संस्था १ सप्टेंबर २०१६ पासून वीज शुल्काकरिता सूट मिळविण्यासाठी पात्र नाहीत. संबंधित वीज पुरवठा कंपन्यांनी २१ टक्के वीज शुल्क आकारले आणि मूळ रिट याचिकाकर्ते आणि त्यांच्या शैक्षणिक संस्थांवर दिनांक ०१.०९.२०१६ नंतरच्या कालावधीसाठी त्यानुसार बिले वाढविण्यात आली. मूळ रिट याचिकाकर्ते क्रमांक १ - उत्तरवादी क्रमांक १ यांनी चालवलेल्या शैक्षणिक धर्मादाय संस्थांवर वीज शुल्क आकारल्यामुळे व्यथित झालेल्या मूळ रिट याचिकाकर्त्यांनी उच्च न्यायालयासमोर रिट याचिका दाखल केली. आक्षेपित निकाल आणि आदेशाद्वारे, उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने ही रिट याचिका मंजूर केली आहे आणि रिट याचिकाकर्त्यांवरील वीज शुल्क रद्द केले आहे आणि परिणामी वीजेच्या वापरावर वीज शुल्क आकारणारी संबंधित वीज बिले रद्द केली आहेत.

३. उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आक्षेपित निर्णयामुळे आणि आदेशामुळे व्यथित आणि असमाधानी वाटल्याने महाराष्ट्र राज्याने प्रस्तुत याचिका दाखल केली

आहे.

४. सरकारची बाजू मांडणारे विद्वान वकील सचिन पाटील यांनी ठामपणे सांगितले आहे की या प्रकरणातील तथ्ये आणि परिस्थितीनुसार, मूळ रिट याचिकाकर्ते-धर्मादाय शैक्षणिक संस्था वीज शुल्क भरण्यास पात्र नाहीत, असे म्हणत उच्च न्यायालयाने गंभीर चूक केली आहे.

४.१ पुढे असे सादर करण्यात आले की महाराष्ट्र वीज अधिनियम, २०१६ च्या संबंधित तरतुदींना आव्हान न देता, उच्च न्यायालयाने रिट याचिका मंजूर करायला नको होती आणि मूळ रिट याचिकाकर्त्यांसारख्या धर्मादाय शैक्षणिक संस्थांकडून आकारले जाणारे वीज शुल्क रद्द करायला नको होते

४.२ महाराष्ट्र वीज अधिनियम, २०१६ च्या आधी आणि नंतरच्या संबंधित तरतुदींचे उच्च न्यायालयाने योग्य मूल्यमापन केले नाही आणि त्यावर विचार केला नाही, असे सरकारतर्फे वकील सचिन पाटील यांनी पुढे सादर केले आहे.

४.३ असे सादर करण्यात आले की, महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, १९५८ च्या कलम ३(२)(a)(iiia) नुसार, मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० अन्वये नोंदणी केलेल्या धर्मादाय संस्थेकडून किंवा तिच्या बाबतीत विद्याविषयक किंवा तांत्रिक विषयामधील शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या शाळेच्या किंवा महाविद्यालयाच्या प्रयोजनासाठी किंवा त्यांच्या संबंधातील (निवासी जागांच्या बाबतीत वापरलेल्या उर्जेव्यतिरिक्त) वापर आकार किंवा वापरलेल्या ऊर्जेच्या युनिटांवर वीज शुल्क आकारता येणार नाही. तथापि, महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, २०१६ लागू केल्यावर, ज्याने पूर्वीचा महाराष्ट्र वीज शुल्क

अधिनियम, १९५८ निरसित केला, त्यात धर्मादाय शैक्षणिक संस्थांना वीज शुल्क आकारणी/भरणा करण्यापासून अशी कोणतीही सूट देण्यात आलेली नाही.

४.४ असे सादर करण्यात आले की नवीन अधिनियम, २०१६ (महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, २०१६) मध्ये १९५८ च्या निरसित केलेल्या अधिनियमासारखी (महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, १९५८) कोणतीही तरतूद नाही आणि २०१६ चा नवीन अधिनियम अस्तित्वात येण्यापूर्वी किंवा त्यानंतर नोंदणीकृत असलेल्या धर्मादाय शिक्षण संस्थांना वीज शुल्क भरण्यापासून सूट मिळण्याचा हक्क नाही, यावर विचार करण्यात उच्च न्यायालय अपयशी ठरले आहे.

४.५ पुढे असे सादर केले जाते की उच्च न्यायालयाने १९५८ च्या निरसित केलेल्या अधिनियमातील सांविधिक उपबंधानुसार, धर्मादाय शिक्षण संस्थांना वापर आकार /वापरलेल्या ऊर्जेचे शुल्क भरण्यात सवलत मिळत होती आणि त्यामुळे १९५८ च्या निरसित केलेल्या अधिनियमांतर्गत त्यांच्या बाजूने विशिष्ट आदेश जारी करण्याची आवश्यकता नव्हती, याचे योग्यरित्या प्रतिपादन केले नाही किंवा त्यावर विचार केला नाही. त्यामुळे, जरी विभागाने कोणत्याही संस्थेच्या बाजूने कोणताही आदेश जारी केला असेल, तरी तो निरसित अधिनियम, १९५८ अंतर्गत विचार केला गेलेला आदेश नाही किंवा महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, २०१६ च्या कलम ४ च्या तरतुदीपासून वाचविला जात नाही, असे सादर केले जाते. त्यामुळे, २०१६ चा नवीन अधिनियम लागू झाल्यानंतर, असा आदेश धर्मादाय शिक्षण संस्थांना सूट मिळण्याचा दावा करण्याचा अधिकार देत नाही, असे सादर केले जाते.

४.६ पुढे असे सादर केले जाते की २०१६ च्या नवीन अधिनियमात वीज

शुल्कात सूट/आकारणीच्या संदर्भात वापरली गेलेली भाषा अतिशय स्पष्ट आणि असंदिग्ध आहे. असे सादर केले जाते की वापरलेले शब्द सरळ आणि साधे आहेत आणि म्हणूनच ते विधिमंडळाच्या हेतूने विशेषतः महसुलाच्या बाजूने वाचले पाहिजेत. असेही सादर केले जाते की या न्यायालयाने परस्पर संबंधित निर्णयात प्रस्थापित केलेल्या कायद्यानुसार कर आकारणी संविधीचा अर्थ करदायींच्या बाजूने लावला जावा परंतु कर आकारणी संविधीतून अपवाद किंवा सूट देण्याच्या तरतुदीचा काटेकोरपणे अर्थ लावला जावा. त्या संदर्भात काही संदिग्धता असली तरी या प्रश्नाचे उत्तर महसुलाच्या बाजूने दिले गेले पाहिजे, असे सादर केले जाते.

४.७ वरील निवेदनाच्या समर्थनार्थ, सरकारच्या वतीने हजर असलेल्या विद्वान वकिलांनी या न्यायालयाच्या खालील निर्णयांवर भर दिला आहे :- **कमी. ऑफ कस्टम्स - विरुद्ध - दिलीप कुमार अँड कंपनी** (२०१८) ९ एस. सी. सी. १: **सेंट्रल पब्लिक इन्फॉर्मशन ऑफिसर, सुप्रीम कोर्ट ऑफ इंडिया - विरुद्ध - सुभाष चंद्र अग्रवाल**, (२०२०) ५ एस. सी. सी. ४८१: **एस्सार स्टील इंडिया लिमिटेड आणि अन्य -विरुद्ध- स्टेट ऑफ गुजरात आणि अन्य** , (२०१७) ८ एस. सी. सी. ३५७ : **स्टार इंडस्ट्रीज - विरुद्ध - कमी. ऑफ कस्टम्स (इंपोर्टस)** (२०१६) २ एस. सी. सी. ३६२; **गिरीधर जी. यादलाम.- विरुद्ध - कमिशनर ऑफ वेल्थ टॅक्स आणखी अन्य** (२०१५) १७ एससीसी ६६४; **गोदरेज आणि बॉयस मॅनुफॅचरिन्ग कंपनी लिमिटेड - विरुद्ध - डेप्युटी कमिशनर ऑफ इनकम टॅक्स आणि अन्य** (२०१७) ७ एस. सी. सी. ४२१.

५. वरील निवेदने सादर करून आणि या न्यायालयाच्या उपरोक्त

निर्णयांवर अवलंबून राहून, सध्याची अपील मंजूर करावी आणि उच्च न्यायालयाने दिलेला आक्षेपित निकाल आणि आदेश रद्दबातल करावा अशी विनंती केली जाते.

६. मूळ रिट याचिकाकर्त्यांच्या - यातील उत्तरवादी क्रमांक १ ते १० यांच्या वतीने हजर असलेले विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता शेखर नाफडे यांनी प्रस्तुत अपीलला जोरदार विरोध केला आहे.

६.१ मूळ रिट याचिकाकर्त्यांच्या वतीने हजर असलेले विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता शेखर नाफडे यांनी ठामपणे सादर केले आहे की या प्रकरणातील तथ्ये आणि परिस्थिती पाहता आणि मूळ रिट याचिकाकर्ते धर्मादाय शैक्षणिक संस्था आहेत या वस्तुस्थितीचा विचार करून, उच्च न्यायालयाने योग्यरित्या असे म्हटले आहे की त्यांना वीज शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

६.२ मूळ रिट याचिकाकर्त्यांच्या वतीने हजर असलेले विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता श्री नाफडे यांनी सादर केले आहे की **सी. डब्ल्यू. एस. (इंडिया) लिमिटेड - विरुद्ध- कमिशनर ऑफ इनकम टॅक्स** , १९९४ सप (२) एस. सी. सी. २९६ (परिच्छेद १०) या प्रकरणात या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले आहे की जेथे शब्दशः अर्थ लावण्यामुळे निरर्थक परिणाम होतो, तेथे विधिमंडळाच्या हेतूनुसार आणि विसंगती टाळण्यासाठी कायद्याच्या शब्दांमध्ये बदल केला जाऊ शकतो.

६.३ असे सादर करण्यात आले आहे की जर सरकारने मांडलेले विवेचन स्वीकारले गेले तर ते निरर्थक आणि अन्यायकारक ठरेल कारण स्थानिक प्राधिकरणाद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या शाळा/महाविद्यालये २०१६ च्या अधिनियमाच्या कलम ३(२)(iii) च्या कक्षेत येतील, तर मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था

अधिनियम, १९५० (आता महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० म्हणून ओळखला जाणारा) अंतर्गत नोंदणीकृत संविधिमान्य विद्यापीठ किंवा धर्मादाय संस्थेद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या शाळा/महाविद्यालये इ. कलम ३(२)(iii) च्या कक्षेतून बाहेर पडतील. महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० अंतर्गत नोंदणीकृत संविधिमान्य विद्यापीठ किंवा संस्थेद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या शाळा/महाविद्यालये इत्यादींमध्ये आणि स्थानिक प्राधिकरणाद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या संस्थांमध्ये कोणताही मूलभूत फरक नाही, असे सादर केले जाते. असे सादर केले जाते की अशी निरर्थकता किंवा अन्याय हा विधिमंडळाचा हेतू असू शकत नाही.

६.४ मूळ रिट याचिकाकर्त्यांच्या वतीने हजर असलेले विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता श्री नाफडे यांनी पुढे सादर केले आहे की भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १४ चे उल्लंघन करण्याचा विधिमंडळाचा हेतू नाही असा समज नेहमीच असतो. असे सादर केले जाते कि सरकारच्या वतीने असे प्रकरण आहे की २०१६ अधिनियमाच्या च्या कलम ३(२)(iii) मध्ये केवळ स्थानिक प्राधिकरणाद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या शाळा/महाविद्यालये इत्यादींचा समावेश आहे आणि संविधिमान्य विद्यापीठ किंवा खाजगी संस्थांद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या शाळा २०१६ अधिनियमाच्या कलम ३(२)(iii) च्या व्याप्तीच्या बाहेर आहेत. यामुळे भेदभाव आणि मनमानी होईल, असा युक्तिवाद केला जातो. शैक्षणिक संस्था कोण चालवते हे वर्गीकरणाच्या उद्देशाने समजण्याजोगे वेगळेपण असू शकत नाही, असे सादर केले जाते. असे सादर केले जाते की जर असा अर्थ स्वीकारला गेला तर कलम ३(२)(iii) हे राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १४ च्या अधिकारक्षेत्राबाहेर असेल. २०१६ च्या

अधिनियमाच्या कलम ३(२ (iii) चा अर्थ लावताना, अनुच्छेद १४ चा विचार केला पाहिजे आणि अनुच्छेद १४ चे जनादेशानुसार निर्वचन स्वीकारले पाहिजे, असे सादर केले जाते. **बी. आर. एंटरप्रायझेस - विरुद्ध - स्टेट ऑफ यू. पी आणि इतर** (१९९९) ९ एस. सी. सी. ७०० (परिच्छेद ८१) या प्रकरणात या न्यायालयाच्या निर्णयावर भर देण्यात आला आहे.

६.५ पुढे असे सादर केले जाते की अन्यथा देखील असे गृहीतक आहे की विधिमंडळ विद्यमान अधिनियमात आमूलाग्र बदल करत नाही. **बायराम पेस्टनजी गरीवाला - विरुद्ध- युनियन बँक ऑफ इंडिया आणि इतर**, (१९९२) १ एस. सी. सी. ३१ (परिच्छेद २९-३८) या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निर्णयावर भर देण्यात आला आहे.

असे सादर केले जाते की महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० अंतर्गत नोंदणीकृत धर्मादाय संस्थांद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या शाळा/महाविद्यालये इत्यादींवर वीज शुल्क लादले जाणार नाही, अशी १९५८ च्या अधिनियमाच्या कलम ३(२)(iiia) मध्ये स्पष्टपणे तरतूद करण्यात आली आहे, यात वाद नाही. रिट याचिकाकर्त्यांच्या शाळा/महाविद्यालये इत्यादी १९५८ च्या अधिनियमाच्या कलम ३(२(iiia) च्या कक्षेत येतात यात कोणताही वाद नाही असे सादर केले जाते. त्यामुळे मूळ रिट याचिकाकर्त्याद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या शैक्षणिक संस्थांवर शुल्क लादले जात असल्याने अधिनियमात आमूलाग्र बदल झाला आहे असा निष्कर्ष काढण्याची हमी देणारा कोणताही निष्कर्ष २०१६ च्या अधिनियमात नाही, असे सादर केले जाते.

६.६ महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, १९५८ (१९५८ अधिनियम) आणि महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, २०१६ (२०१६ अधिनियम) यामध्ये कोणतेही आमूलाग्र बदल करण्यात आलेले नाही, असे मूळ रिट याचिकाकर्त्यांच्या वतीने बाजू मांडणारे श्री नाफडे विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता यांनी खालील बाबींकडे लक्ष वेधले आहे. १९५८ च्या अधिनियमाच्या कलम ३ (२) अंतर्गत, खालील संस्थांवर कोणतेही शुल्क लादले जाऊ शकत नाही असे सादर केले जातेः

(ए) महाराष्ट्र सरकार [कलम २(२)(i)]

(बी) स्थानिक प्राधिकरणाद्वारे राबविले जाणारे विशिष्ट उपक्रम [कलम ३(२)(ia)]

(सी) लायसनदारांद्वारे चालविले जाणारे विशिष्ट उपक्रम [३(२)(ib)]

(डी) ट्रामवे कंपनी [कलम ३(२)(ii)]

(ई) व्यक्ती ज्याद्वारे वाहने किंवा जलयाने यांच्या उपयोगासाठी पुरवठा करण्याच्या प्रयोजनाकरिता ऊर्जेची निर्मिती करण्यात आली आहे. [कलम ३(२)(iv)]

टीप- १९५८ च्या अधिनियमांतर्गत राज्यघटनेच्या कलम २८५ च्या तरतुदींमुळे केंद्र सरकारवर कोणतेही शुल्क लादले जाऊ शकत नाही.

६.६.१ पुढे असे सादर केले जाते की २०१६ च्या अधिनियमाच्या कलम ३(२) अंतर्गत खालील संस्थांवर कोणतेही शुल्क लादले जाऊ शकत नाहीः

(ए) राज्य सरकार [कलम ३(२)(i)]

(बी) केंद्र सरकार [कलम ३(२)(ii)]

हि एक अतिशय सावधगिरीची बाब म्हणून टाकण्यात आले कारण राज्यघटनेच्या कलम २८५ मुळे केंद्र सरकारवर कोणतेही शुल्क लादले जाऊ शकत नाही.

(सी) लायसनदारांद्वारे चालविले जाणारे विशिष्ट उपक्रम [३(२)(v)]

(डी) निर्मिती कंपनी [कलम ३(२)(vi)]

(ई) व्यक्ती ज्याद्वारे वाहने किंवा जलयाने यांच्या उपयोगासाठी ऊर्जेची निर्मिती करण्यात येते. [कलम ३(२)(vii)]

टीप- सध्या महाराष्ट्र राज्यात ट्रामवे कंपनी आहे. अशा प्रकारे, शुल्क लादण्याच्या अधीन नसलेल्या संस्थांच्या संदर्भात २०१६ च्या अधिनियमात कोणताही बदल करण्यात आलेला नाही.

६.६.२ पुढे, १९५८ च्या अधिनियमाच्या कलम ३(२) अंतर्गत खालील उपक्रमांवर कोणतेही शुल्क लादले जाऊ शकत नाहीः

(अ) स्थानिक प्राधिकरण किंवा संविधीमान्य विद्यापीठाद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या शैक्षणिक संस्था किंवा मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० अंतर्गत नोंदणीकृत धर्मादाय संस्था.[कलम ३(२(ia), ३(२)(iii) आणि ३(२)(iiia)]

(बी) रुग्णालय, सुश्रुषागृह , दवाखाने, चिकित्सालय , सार्वजनिक रस्त्यांवरील दिवाबत्ती, सार्वजनिक पाणीपुरवठा व्यवस्था , सार्वजनिक गटारे किंवा जलनिस्सारण पद्धती यासाठी वीज वापरणारे स्थानिक प्राधिकरण.

[कलम ३(२)(ia)]

(सी) लायसनदारांद्वारे कोणत्याही वीज निर्मितीच्या, पारेषणाच्या आणि वितरणाच्या यंत्रणेचे बांधकाम व्यवस्था आणि कार्यान्वयन यांच्याशी संबंधित असलेल्या प्रयोजनाकरिता वापरलेली ऊर्जा [कलम ३(२)(ib)]

(डी) वाहने किंवा जलयाने यांच्या उपयोगासाठी पुरवठा करण्याच्या प्रयोजनाकरिता केलेली ऊर्जेची निर्मिती [कलम ३(२)(iv)]

(ई) १०० व्होल्टपेक्षा अधिक नसलेल्या व्होल्टतेने ऊर्जेची निर्मिती [कलम ३(२)(v)]

६.७ असे सादर केले जाते की १९५८ अधिनियम आणि २०१६ अधिनियम या दोन्ही अंतर्गत, कलम ३(२) अंतर्गत निवासाच्या उद्देशाने निर्दिष्ट केलेल्या संस्थांनी वापरलेले परिसर हे शुल्क लादण्याच्या अधीन आहेत.

६.८ असे सादर केले गेले आहे की उपरोक्त विश्लेषण स्पष्टपणे दर्शविते की ज्या संस्थांवर कोणतेही शुल्क लादले जाऊ शकत नाही ते पुस्तीच्या बाबतीत समान राहिले आहेत की जर परिसर निवासासाठी वापरला गेला तर शुल्क लादले जाऊ शकते.

६.९ स्थानिक प्राधिकरण, संविधिमान्य विद्यापीठ किंवा मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० अंतर्गत नोंदणीकृत धर्मादाय संस्थेद्वारे चालवले जाणारे शैक्षणिक उपक्रम २०१६ च्या अधिनियमाच्या कलम ३(२) च्या कक्षेत आहेत का हा एकमेव प्रश्न आहे ?

६.१० १९५८ च्या अधिनियमानुसार, स्थानिक प्राधिकरण, संविधिमान्य विद्यापीठ किंवा धर्मादाय संस्थांद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या शैक्षणिक संस्था शुल्क लादण्याच्या अधीन नव्हत्या यात वाद नाही, असे सादर केले जाते. १९५८ अधिनियम आणि २०१६ अधिनियम या दोन्ही अंतर्गत वीज शुल्क लादण्याच्या अधीन नसलेले इतर उपक्रम खालीलप्रमाणे आहेतः

(ए) स्थानिक प्राधिकरणद्वारे विशिष्ट उपक्रम [१९५८ च्या अधिनियमाचे कलम ३(२)(ia), २०१६ च्या अधिनियमाचे कलम ३(२)(iii) पहावे.

(बी) लायसनदारांद्वारे वीज निर्मितीच्या, पारेषणाच्या आणि वितरणाच्या यंत्रणेचे बांधकाम, व्यवस्था आणि कार्यान्वयन. [१९५८ च्या अधिनियमाचे कलम ३(२)(ib) आणि २०१६ च्या अधिनियमाचे कलम ३ (२)(v) पहावे]

(सी) वाहने किंवा जलयाने यांच्या उपयोगासाठी पुरवठा करण्याच्या प्रयोजनाकरिता केलेली ऊर्जेची निर्मिती [१९५८ च्या अधिनियमाचे कलम ३(२)(iv) आणि २०१६ च्या अधिनियमाचे कलम ३ (२) (vii) पहावे.

(डी) १०० व्होल्टपेक्षा अधिक नसलेल्या व्होल्टतेने ऊर्जेची निर्मिती [१९५८ च्या अधिनियमाचे कलम ३(२)(v) आणि २०१६ च्या अधिनियमाचे कलम ३(२)(viii) पहावे.

६.११ असे सादर करण्यात आले आहे की अशा प्रकारे ज्या संस्था अधिनियम, १९५८ आणि अधिनियम, २०१६ या दोन्ही अंतर्गत शुल्क

लादण्याच्या अधीन नाहीत त्या तशाच राहिल्या आहेत आणि अधिनियम, १९५८ आणि अधिनियम, २०१६ या दोन्ही अंतर्गत वर नमूद केलेले इतर उपक्रम तसेच राहिले आहेत. त्यामुळे, असे सादर करण्यात आले आहे की हे स्वीकारणे कठीण आहे की असे संविधीमान्य विद्यापीठ किंवा धर्मादाय संस्थांद्वारे चालविल्या जाणाऱ्या शैक्षणिक संस्थांना वगळून २०१६ च्या अधिनियमाद्वारे शैक्षणिक उपक्रमांच्या संदर्भात आमूलाग्र बदल घडवून आणण्यात आला आहे. असे सादर करण्यात आले आहे की एकतर हे प्रकरण नियमात न बसणारा विषय आहे किंवा अधिनियम, २०१६ हे दोषपूर्ण मसुदा लेखनाचे प्रकरण आहे.

६.१२ अधिनियम, १९५८ स्पष्टपणे निर्देशित करतो की विधानमंडळाचे असे धोरण होते की विनिर्दिष्ट संस्थांद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या शैक्षणिक उपक्रमांना शुल्क आकारणीपासून वगळण्यात यावे. अधिनियम, २०१६ मध्ये असे काहीही नाही जे निर्देशित करेल की शैक्षणिक उपक्रमांच्या बाबतीत मूलगामी निर्गमन आहे. अधिनियम, १९५८ आणि अधिनियम, २०१६ या दोन्ही अंतर्गत शुल्क लादण्याच्या अधीन नसलेले काही उपक्रम व्यावसायिक स्वरूपाचे आहेत. असे सादर करण्यात आले आहे की जर तसे असेल तर शिक्षणाचा प्रचार हा सार्वजनिक हिताचा असल्याने शैक्षणिक उपक्रमांच्या संदर्भात विधानमंडळ आपल्या पूर्वीच्या धोरणापासून दूर का जाईल. असे सादर करण्यात आले आहे की जर व्यावसायिक उपक्रम शुल्क लादण्याच्या अधीन नसतील तर शिक्षण देणाऱ्या बिगर व्यावसायिक क्रियाकलापांवर शुल्क लादणे विधिमंडळाच्या वतीने अवास्तव ठरेल. असे सादर करण्यात आले आहे की विधानमंडळाचे धोरण वाजवी असल्याचे गृहीत धरण्यात

आले, जेणेकरून ते गैरवाजवीपणाचे किंवा मनमानीपणाचे, चुकीचे तत्वात मोडत नाही.

६.१३ शेवटी, रिट याचिकाकर्त्यांच्या वतीने हजर झालेले विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता श्री नाफडे यांनी असे सादर केले आहे की, प्रस्तूत प्रकरणात मागील पूर्ववर्ती सिद्धांत देखील लागू केला जाऊ शकतो. असे सादर करण्यात आले आहे की कलम ३(२) च्या पहिल्या भागात सर्व शैक्षणिक उपक्रमांचा समावेश आहे, मग ते असे उपक्रम चालविणारी संस्था किंवा काहीही असो. अधिनियम, १९५८ च्या कलम ३(२) मध्ये, वापरण्यात आलेले खालील शब्द "शाळेच्या प्रयोजनासाठी किंवा तिच्या संबंधात......... विद्यार्थी वसतिगृह" आहेत आणि कलम ३(२) च्या दुसऱ्या भागात स्थानिक प्राधिकाऱ्यांनी केलेल्या उपक्रमांची माहिती आहे. असे सादर करण्यात आले आहे की, अधिनियम, २०१६, मध्ये, "कोणत्याही स्थानिक स्वराज्य प्राधिकाऱ्यांनी चालवलेले............महाराष्ट्र राज्य" हा वाक्यप्रयोग शैक्षणिक उपक्रमांना पात्र ठरत नाही, परंतु तो "रुग्णालये, नर्सिंग होम ....प्रणालीचा एक भाग" यांसारख्या उपक्रमांना पात्र ठरतो. असे सादर करण्यात आले आहे की जर मागील पूर्ववर्ती सिद्धांत प्रस्तूत प्रकरणाला लागू केला गेला तर एकमेव संभाव्य निष्कर्ष असा आहे की "कोणत्याही स्थानिक प्राधिकाऱ्यांद्वारे चालवले जाते" हा वाक्यप्रयोग कलम ३(२) च्या पहिल्या भागात संदर्भित केलेल्या शैक्षणिक उपक्रमांना पात्र ठरत नाही परंतु दुसऱ्या भागाला, म्हणजेच इतर उपक्रमांना पात्र ठरतो.

६.१४ पुढे असे सादर करण्यात आले आहे की वीज शुल्क अधिनियम हा

कर आकारणीचा संविधी आहे. त्यामुळे त्याचे काटेकोरपणे विश्लेषण केले पाहिजे आणि जर काही संदिग्धता असेल तर तो अर्थ करपात्र व्यक्तिच्या बाजूने लावला गेला पाहिजे. विधानमंडळ कलम ३(२)(iii) मध्ये समाविष्ट असलेल्या एका तरतुदीत सर्व शैक्षणिक उपक्रमांचा समावेश करीत आहे, मग ते उपक्रम चालविणारी संस्था कोणतीही असो. असे करताना मसुदालेखनात संदिग्धता निर्माण झाली आहे. असे सादर करण्यात आले आहे की संदिग्धतेचा फायदा महसुलाऐवजी करपात्र व्यक्तिच्या बाजूने असला पाहिजे.

६.१५ वरील निवेदने सादर करून आणि या न्यायालयाच्या निर्णयांचा आधार घेऊन प्रस्तूतचे अपील फेटाळण्याची प्रार्थना केली आहे.

७. आम्ही संबंधित पक्षांच्या वतीने हजर झालेल्या विद्वान अधिवक्त्यांचे म्हणणे सविस्तर ऐकले आहे.

८. या न्यायालयाच्या विचारार्थ मांडण्यात आलेला छोटा प्रश्न असा आहे की, मूळ रिट याचिकाकर्ते, जे सार्वजनिक विश्वस्त अधिनियम (महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्त अधिनियम, १९५०) च्या तरतुदींखाली नोंदणीकृत धर्मादाय शैक्षणिक संस्था असल्यामुळे, त्यांना महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, २०१६ च्या तरतुदींनुसार दिनांक ०१.०९.२०१६ नंतर वीज शुल्क भरण्यापासून सूट मिळण्याचा हक्क आहे का?

९. उपरोक्त प्रश्नाचे/वादातीत प्रश्नाचे उत्तर देताना, कर आकारणी संविधीतील सांविधिक उपबंधांचा आणि सूट अधिसूचनांचा अर्थ कसा लावायचा आणि/किंवा विचारात घेतांना कायद्याचे प्रथम विश्लेषण करणे आवश्यक आहे.

९.१ **दिलीप कुमार आणि कंपनीच्या** (वर उल्लेखित) प्रकरणात, या न्यायालयाच्या पाच न्यायाधीशांच्या न्यायपीठाने असा निर्णय दिला आहे की प्रत्येक कर आकारणी संविधीत --- शुल्क आकारणी, गणना आणि सवलतीच्या तरतुदींचा अगदी सुरुवातीच्या टप्प्यावरच काटेकोरपणे अर्थ लावला गेला पाहिजे. शुल्क आकारण्याच्या तरतुदीच्या बाबतीत संदिग्धता असल्यास, त्याचा फायदा अनिवार्यपणे विषय/करपात्र व्यक्तिच्या बाजूने मिळणे आवश्यक आहे. याचा अर्थ असा आहे की कराचा विषय, कर भरण्यास जबाबदार असलेली व्यक्ती आणि ज्या दराने कर आकारला जाणार आहे त्याचे निर्वचन करणे आणि त्याचा काटेकोरपणे अर्थ लावणे आवश्यक आहे. या तीन घटकांपैकी कोणत्याही घटकामध्ये काही संदिग्धता असल्यास, विधानमंडळाने संदिग्धता किंवा दोष दूर करेपर्यंत कोणताही कर आकारला जाऊ शकत नाही **[दिलीप कुमार आणि कंपनी मधील पृष्ठे ५३ ते ५५ पहा]**. तथापि, सूट अधिसूचना किंवा खंड च्या बाबतीत, संपूर्णपणे अधिसूचनेच्या भाषेच्या आधारावर परवानगी दिली जाईल आणि सूट आवश्यक अभिप्रेत अर्थांद्वारे, किंवा सूट देण्याच्या उद्दिष्टांच्या आणि हेतूच्या संदर्भात वापरण्यात येणाऱ्या शब्दांपेक्षा वेगळा अन्वयार्थ लावून एकत्रित केली जाऊ शकत नाही **[हंसराज गोरधनदास - विरुद्ध - एच. एच. दवे, असिस्टंट कलेक्टर ऑफ सेंट्रल एक्साईज कस्टम, सुरत आणि इतर (सहाय्यक जिल्हाधिकारी, केंद्रीय उत्पादन शुल्क, सुरत आणि इतर), ए.आय.आर. (AIR) १९७० एस.सी. (SC) ७५५]**. पुढे, करपात्र व्यक्तिने सूट खंड/अधिसूचनेचा अन्वयार्थ लावून हे दाखवणे आवश्यक आहे की ते 'सूट' या कक्षेत येते. करपात्र व्यक्ती/नागरिक सूट चा फायदा घेण्यासाठी

संदिग्धता किंवा शंकांवर विसंबून राहू शकत नाही. लागू होण्याच्या टप्प्यावर कक्षा रुंदावणे ही कारणमीमांसा नाही. तथापि, एकदा अडथळा पार झाला की, अधिसूचनेच्या अर्थाला धरून अन्वयार्थ लावला जातो [कलेक्टर ऑफ सेंट्रल एक्साइज, मुंबई -१ (केंद्रीय उत्पादन शुल्क जिल्हाधिकारी, मुंबई-१) आणि इतर - विरुद्ध - पारले एक्सपोर्ट्स (पी) लिमिटेड, (१९८९) १ एससीसी (SCC) ३४५ आणि युनियन ऑफ इंडिया आणि इतर - विरुद्ध - वुड पेपर्स लिमिटेड आणि इतर, (१९९८) ४ एससीसी (SCC) २५६ पहा]. अशा प्रकारे, कठोर अनुपालनाची आवश्यकता असलेल्या मुख्य आवश्यकतांमध्ये फरक केला जाऊ शकतो -- ज्याचे पालन न केल्यास करदायी व्यक्ति, सूट मिळवण्यास अपात्र ठरेल, आणि प्रक्रियात्मक किंवा अनुपालनाची तरतूद ज्याच्या अर्थाला धरून अन्वयार्थ लावला जाऊ शकतो (दिलीप कुमार आणि कंपनीमधील परिच्छेद ६४ ते ६५ पहा).

९.२ **एस्सार स्टील इंडिया लिमिटेड आणि इतर** हे प्रकरण १९५८ च्या अधिनियमांतर्गत वीज शुल्क भरण्यापासून कलम ३(२)(vii)(ए) अन्वये सूट देण्याशी संबंधित प्रकरण होते. सूट देण्याच्या सांविधिक अटींशी छेडछाड केली जाऊ शकत नाही किंवा त्या कमी केल्या जाऊ शकत नाहीत, असे मत मांडण्यासाठी न्यायालयाने 'सूट' या स्वरूपातील अधिसूचनेच्या स्पष्टीकरणावरील अनेक निर्णयांवर भर दिला. सूट अधिसूचनेचा अर्थ त्यांच्या स्वतःच्या शब्दांद्वारे लावला जाणे आवश्यक आहे आणि जेथे अन्वयार्थाच्या संदर्भात अधिसूचनेचे शब्द स्पष्ट आहेत, तेथे ती लागू करावी लागेल. जर अधिसूचनेच्या शब्दांद्वारे फायदा उपलब्ध नसेल, तर न्यायालय अधिसूचनेचे शब्द विस्तारून किंवा अधिसूचनेमध्ये

शब्द जोडून फायदा देणार नाही. सूट अधिसूचनेचा अर्थ लावण्यासाठी एखाद्याने त्याच्या स्पष्ट, असंदिग्ध शब्दांनुसार गेले पाहिजे. अधिनियम, १९५८ चे कलम ३(२)(vii)(ए) चा फायदा नाकारण्यासाठी **एस्सार स्टील इंडिया लिमिटेड आणि इतर** मध्ये ही तत्त्वे लागू करण्यात आली होती, कारण दुसऱ्या उपक्रमांसह संयुक्तपणे ऊर्जा निर्मितीची अट पूर्ण केली गेली नव्हती.

९.३ **स्टार इंडस्ट्रीजच्या** प्रकरणात असा निर्णय दिला होता की सूट अधिसूचनेसाठी निर्धारित केलेल्या पात्रतेच्या निकषाचा काटेकोरपणे अर्थ लावणे आवश्यक आहे आणि एकदा जर असे आढळून आले की अर्जदाराने त्याची पूर्ती केली आहे तर सूट अधिसूचनेच्या अर्थाला धरून अन्वयार्थ लावला गेला पाहिजे. **नोवोपान इंडिया लिमिटेड - विरुद्ध - सीसीई (CCE) आणि कस्टम (सीमाशुल्क), १९९४ एसयुपीपी (Supp) (३) एससीसी (SCC) ६०६** या प्रकरणातील निर्णयाचा आणि **हंसराज गोरधनदास - विरुद्ध - एच. एच. दवे, असिस्टंट कलेक्टर ऑफ सेंट्रल एक्साईज कस्टम, सुरत आणि इतर (सहाय्यक जिल्हाधिकारी, केंद्रीय उत्पादन शुल्क, सुरत आणि इतर)** (वर उल्लेखित) मधील घटनापीठाने दिलेल्या निर्णयाचा संदर्भ देण्यात आला होता, जे निर्णय या न्यायालयाने **दिलीप कुमार आणि कंपनी** च्या प्रकरणात नमूद केले आहेत आणि विशद केले आहेत. त्यामुळे, सूट अधिसूचनेच्या संदर्भात अर्थान्वयनासाठी कोणतीही नवीन जागा नाही. शब्दांच्या स्पष्ट अर्थाकडे लक्ष दिले पाहिजे. सूट देण्याचा दावा पूर्णपणे अधिसूचनेच्या भाषेद्वारे विनियमित केला जातो, ज्याचा अर्थ सूट खंडाच्या साध्या अटींद्वारे होतो. करपात्र व्यक्ति,

असंदिग्धतेच्या बाबतीत कर आकारणी संविधीचा अन्वयार्थ त्याच्या बाजूने लावला जाणे आवश्यक आहे या तत्त्वावर कर आकारणी करमुक्तीच्या फायद्याचा दावा करू शकत नाही, अपवाद किंवा सूट तरतूद काटेकोरपणे समजली गेली पाहिजे.

९.४ गिरीधर जी. यादलम (वर उल्लेखित) या प्रकरणात असे निरीक्षण केले गेले आहे आणि असा निर्णय दिला गेला आहे की कर आकारणी संविधीत, तरतुदीची साधी भाषा आहे जिला जेथे भाषा साधी आहे आणि ती एका निश्चित अर्थासाठी सक्षम आहे तिथे प्राधान्य दिले पाहिजे. पुढे असे निरीक्षण करण्यात आले आहे की सूट या तरतुदीचा अचूक अर्थ लावण्यात यावा. असे निरीक्षण करण्यात आले आहे की जेव्हा सांविधिक तरतुदीच्या भाषेत काही संदिग्धता असेल किंवा ती निरर्थक परिणामांकडे नेत असेल तेव्हाच उद्देशपूर्ण व्याख्या दिली जाऊ शकते. परिच्छेद १६ मध्ये, खालीलप्रमाणे निरीक्षण केल्या गेले आहे आणि निर्णय दिला गेला आहे :

> "**१६.** आम्ही आधीच निदर्शनास आणून दिले आहे की वादातीत तरतुदीच्या साध्या भाषेत, या खंडाचा फायदा केवळ अशा इमारतीच्या संदर्भात लागू होईल "ज्याचे बांधकाम झालेले आहे" "बांधकाम झालेले आहे" या वाक्यप्रयोगामध्ये मध्ये पूर्णपणे बांधून न झालेली किंवा बांधकामाच्या प्रक्रियेत असलेली इमारत स्पष्टपणे त्याच्या आवाक्यात समाविष्ट केली जाऊ शकत नाही. याच्या फ़ायद्याकरिता खंड (२) चे प्रारंभीचे शब्द देखील महत्त्वाचे ठरतात, ज्यात असे म्हटले आहे की

"कोणत्याही इमारतीने व्यापलेली जमीन". ज्या जमिनीवर अजूनही बांधकाम सुरू आहे, त्यावर इमारतीचा ताबा आहे असे समजल्या जाऊ शकत नाही. जर श्री. जैन यांचे म्हणणे स्वीकारले गेले, तर अगदी त्याच क्षणी ज्यावेळी बांधकाम सुरु केले आणि एक वीट जरी मांडली त्या क्षणी सुद्धा करपात्र व्यक्ती या खंडाचा लाभ मिळण्यासाठी पात्र असेल. अशा स्थितीत, ती जमीन त्यावर बांधलेल्या इमारतीने व्यापलेली आहे असे म्हणणे फार दुरान्वित ठरेल. जरी श्री. जैन हयांनी जेव्हा इमारतीचे बांधकाम अद्याप सुरू आहे आणि पूर्ण झालेले नाही, असे प्रांजळपणे मान्य केले होते तरी शब्दशः सांगायचे झाले तर, इमारतीचे "बांधकाम झालेले आहे" असे म्हणता येणार नाही. या कारणास्तव, अभिव्यक्ती वाचून त्याचा अर्थ “बांधण्यात येत आहे” असाच होतो अगदी अशा प्रकरणांमध्ये सुद्धा या तरतुदीचा लाभ आम्हाला मिळावा अशी त्यांची इच्छा होती. त्यांचे सादर निवेदन होते की ज्या क्षणी बांधकाम सुरू होते त्या क्षणी शहरी जमीन "उत्पादक वापरासाठी" ठेवल्या जातात ती जमीन संपत्ती करात सूट देण्यास पात्र ठरते. तथाकथित हेतुपूर्ण अर्थ लावण्याचा हा युक्तिवाद एकापेक्षा जास्त कारणांसाठी नाकारावा लागेल. ते असे आहेत :

(i) कर आकारणी संविधित, ही तरतुदीची साधी भाषा आहे जिला जेथे भाषा साधी आहे आणि ती एका निश्चित अर्थासाठी सक्षम आहे तिथे प्राधान्य दिले पाहिजे.

(ii) सूट च्या तरतुदीचा काटेकोरपणे अर्थ लावणे आवश्यक आहे, जी हातातील प्रकरणात आहे.

(iii) जेव्हा संविधिक तरतुदीच्या भाषेत काही संदिग्धता असेल किंवा ती निरर्थक परिणामांकडे नेत असेल तेव्हाच उद्देशपूर्ण व्याख्या दिली जाऊ शकते. प्रस्तूत प्रकरणात तसे असल्याचे आम्हाला आढळत नाही".

९.५ गोदरेज आणि बॉयस एमएफजी (MFG) को. लिमिटेड (वर उल्लेखित) या प्रकरणात, या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले आहे आणि असा निर्णय दिला आहे की जेथे संविधीचे शब्द स्पष्ट आणि असंगदिग्ध आहेत, तेथे शाब्दिक दृष्टिकोनाशिवाय व्याख्येच्या तत्त्वांचा अवलंब केला जाऊ शकत नाही. पुढे असे निरीक्षण केले आहे की संविधीचा अर्थ जसा आहे तसा लावणे हे न्यायालयाचे बंधनकारक कर्तव्य आणि बंधन आहे. पुढे असे निरीक्षण करण्यात आले आहे की विधानमंडळाने आपल्या विवेकबुद्धीने जाणूनबुजून समाविष्ट न केलेल्या संविधीत शब्द वाचणे हे बांधकामाच्या सर्व नियमांच्या विरोधात आहे.

१०. या न्यायालयाने उपरोक्त निर्णयांमध्ये निर्धारीत केलेल्या कायद्याला हातातील प्रकरणातील तथ्यांवर लागू करताना, हे विचारात घेणे आवश्यक आहे की अजूनही दिनांक ०१.०९.२०१६ नतरही आणि अधिनियम, २०१६ लागू झाल्यानंतरही, रिट याचिकाकर्ते - सार्वजनिक विश्वस्त कायदा किंवा संस्था नोंदणी कायद्यांतर्गत नोंदणीकृत धर्मादाय शैक्षणिक संस्था, वीज शुल्क भरण्यापासून सूट मिळण्यास पात्र आहेत का?

११.	उपरोक्त हेतूसाठी, २०१६ च्या पूर्व अधिनियमाखालील आणि २०१६ नंतरच्या अधिनियमाखालील आकारणी कलम/सूट तरतुदींचा संदर्भ देणे आवश्यक आहे. महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, १९५८ चे कलम ३, जे महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, २०१६ लागू होण्यापूर्वी लागू होते, आमच्या हेतूसाठी संबंधित आहे, ते खालीलप्रमाणे आहे :

"**३**. (१) पोट-कलम (२) च्या तरतुदींना अधीन राहून, [१][वापर आकार किंवा](उपभोक्त्यास पुरवठा करण्यापूर्वी लायसनदाराने पारेषन व परिवर्तन करताना वाया गेलेली ऊर्जा वगळून) ऊर्जेच्या जितक्या युनिटांचा वापर झाला असेल त्यावर या अधिनियमाच्या अनुसूचीमध्ये निर्दिष्ट केलेल्या दरांनी शुल्क (ज्याचा यात यानंतर "वीज शुल्क" असा निर्देश करण्यात आला आहे) बसवण्यात येईल व ते राज्य शासनाकडे भरण्यात येईल.

(२)(ए) खालील बाबतीत [३][वापर आकार किंवा] वापरलेल्या उर्जेच्या युनिटांवर वीज शुल्क आकारता येणार नाही, -

(i) महाराष्ट्र शासनाने (निवासासाठी उपयोगात आणलेल्या जागांच्या बाबतील वापरलेल्या विजेव्यतिरिक्त) वापरलेली ऊर्जा ;

(ia) राज्यात त्या त्या वेळी अमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्यान्वये स्थापन केलेली कोणतीही महानगरपालिका, नगरपालिका, नगरपालिका समिती, नगर समिती, अधिसूचित क्षेत्र समिती, कटक मंडळ, जिल्हा परिषद किंवा ग्रामपंचायत

यांच्याकडून किंवा त्यांच्या संबंधात अथवा [५][विद्याविषयक किंवा तांत्रिक विषयातील शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणारी शाळा किंवा महाविद्यालय, रुग्णालय, शुश्रूषागृह, दवाखाना, चिकित्सालय, सार्वजनिक रस्त्यांवरील दिवाबत्ती, सार्वजनिक पाणीपुरवठा व्यवस्था आणि सार्वजनिक गटारे किंवा जलनिस्सारण पद्धती (निवासी जागांच्या बाबतीत वापरलेल्या उर्जेव्यतिरिक्त)] यांच्यासंबंधात वापरलेली ऊर्जा;

(ib) परवानाधारकांच्या कोणत्याही वीज निर्मितीच्या, पारेषणाच्या आणि वितरणाच्या यंत्रणेचे बांधकाम, व्यवस्था आणि कार्यान्वयन यांच्याशी संबंधित असलेल्या प्रयोजनाकरिता परवानाधारकानी वापरलेली ऊर्जा;

(ii) निवासी व कार्यालयीन प्रयोजनांसाठी असेल तर त्याव्यतिरिक्त ट्रामवे कंपनीने वापरलेली ऊर्जा;

(iii) कोणत्याही संविधिमान्य विद्यापीठाकडून किंवा विद्यापीठाच्या संबंधात आणि संविधीमान्य विद्यापीठाने चालवलेल्या परिसंस्थेकडून शिक्षण, संशोधन व प्रशिक्षण या प्रयोजनार्थ किंवा त्यांच्यासंबंधात (निवासी जागांच्या बाबतीत वापरलेल्या उर्जेव्यतिरिक्त) वापरलेली ऊर्जा;

(iiia) मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० अन्वये नोंदणी केलेल्या धर्मादाय संस्थेकडून किंवा तिच्या बाबतीत

विद्याविषयक किंवा तांत्रिक विषयांमधील शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या शाळेच्या किंवा महाविद्यालयाच्या प्रयोजनासाठी किंवा त्यांच्या संबंधात (निवासी जागांच्या बाबतीत वापरलेल्या उर्जेव्यतिरिक्त) वापरलेली ऊर्जा;"

त्यानंतर महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, २०१६ अधिनियमित करण्यात आला, जो दिनांक ०८.०८.२०१६ पासून लागू झाला आहे. अधिनियम, २०१६ चे कलम ३, जे आमच्या हेतूशी संबंधित आहे, ते खालीलप्रमाणे आहे :

"३. (१) पोट-कलम (२) च्या तरतुदींना अधीन राहून, ज्या ग्राहकाच्या नावावर ऊर्जा परवानाधारकाद्वारे पुरवली जाते त्या ग्राहकाने किंवा परवानाधारकाने पुरविलेल्या उर्जेव्यतिरिक्त स्वतंत्र स्त्रोतापासून तयार केलेली ऊर्जा वापरत असलेल्या ग्राहकाने, अनुसूचीत निर्दिष्ट केल्यानुसार स्वतःच्या वापरासाठी केलेल्या आवारातील वापराच्या आधारावर, ऊर्जेच्या जितक्या युनिटांचा वापर झाला असेल त्यावर, वेळोवेळी, आयोगाच्या प्रशुल्क अनुसूचीमध्ये निर्दिष्ट केलेल्या दरांनी शुल्क (ज्याचा यात यानंतर "वीज शुल्क" असा निर्देश करण्यात आला आहे) बसवण्यात येईल व ते राज्य शासनाकडे भरण्यात येईल, जे खालील वर्गीकरणांवर आधारित आहे :-

(ए) जेथे परवानाधारकाद्वारे ऊर्जा पुरवली जाते तेथे वापर

आकारणी;

स्पष्टीकरण.- या उप-कलमाच्या प्रयोजनासाठी, “ज्याच्या नावावर ऊर्जा पुरवठा केला जातो त्या ग्राहकाद्वारे आवाराचा वापर” म्हणजे परवानाधारकाद्वारे ज्याच्या नावाने पुरवठा स्थापित केला गेला आहे आणि पुरवठ्याच्या ठिकाणी बसवलेल्या मीटरद्वारे मोजमाप केले गेले आहे त्या उद्देशाचा आधार म्हणजे, तथापि, मोठ्या औद्योगिक ठिकाणी, व्यावसायिक आवारात किंवा मॉलमध्ये जेथे एकाच ठिकाणी किंवा मोठ्या प्रमाणात ग्राहक म्हणून वीज पुरवठा केला जातो, तेथे दरानुसार उपभोग शुल्क आकारले जाते आणि पुढे त्या आवारातील मालकाने भाडेपट्टीवर किंवा भाड्याने किंवा अन्यथा त्या क्षेत्रावर कब्जा केलेल्या अंतिम वापरकर्त्यांना प्रदान केलेल्या अनेक उपयुक्तता सेवांपैकी एक म्हणून पुन्हा वितरित केले जाते, ज्याचा वापरकर्त्याच्या बाजूने वीज वापरण्याचा उद्देश स्पष्टपणे बदलू शकतो.

(बी) एखाद्या व्यक्तीने वापरलेले ऊर्जेचे युनिट आणि त्यातून निर्माण होणारी ऊर्जा -

(i) बंदिस्त निर्मिती;

(ii) सह-निर्मिती;

(iii) राखीव निर्मिती;

(iv) अक्षय ऊर्जा; किंवा

(v) स्वतंत्र ऊर्जा उत्पादक (आयपीपी) (IPP);

(सी) वापरण्यात आलेल्या ऊर्जेचे युनिट जे खंड (ए) आणि (बी), म्हणजे मुक्त वापर किंवा इतर स्त्रोतांखाली अंतर्भूत नाहीत.

(२) वापरणी आकार किंवा वापरलेल्या उर्जेवर वीज शुल्क आकारले जाणार नाही,--

(i) सार्वजनिक उपक्रमे वगळून राज्य शासनाद्वारे;

(ii) सार्वजनिक उपक्रमे वगळून केंद्र शासनाद्वारे :

(iii) शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणारी शाळा किंवा महाविद्यालय किंवा संस्था, विद्यार्थी वसतिगृहे, रुग्णालये, शुश्रुषागृह, दवाखाना, चिकित्सालय, नर्सिंग होम, सार्वजनिक पथदिवे, सार्वजनिक पाण्याची कामे, सांडपाणी व्यवस्था, प्राणीसंग्रहालयांसह सार्वजनिक उद्याने, सार्वजनिक संग्रहालये, संपूर्ण बनलेली प्रशासकीय कार्यालये किंवा, यथास्थिती, महाराष्ट्र राज्यात सध्या अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्याखाली स्थापन केलेल्या कोणत्याही स्थानिक संस्थांद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या व्यवस्थेचा एक भाग यांच्या हेतूंसाठी किंवा त्यांच्या संदर्भात;

(iv) सरकारी वसतिगृहांद्वारे;

(v) कोणत्याही परवानाधारकाद्वारे किंवा वीज अधिनियमांतर्गत जनतेला वीजपुरवठा करण्याच्या व्यवसायात गुंतलेल्या इतर कोणत्याही व्यक्तीद्वारे, कोणत्याही पारेषण आणि वितरण प्रणालीचे

बांधकाम, देखभाल, संचालन यांच्याशी थेट संबंधित हेतूंसाठी, त्यात झालेल्या नुकसानासह;"

११.१ २०१६ चा अधिनियम लागू झाल्यानंतर, २०१६ अधिनियमाच्या कलम १६ नुसार, महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, १९५८ हा २०१६ अधिनियमाच्या कलम १६ मध्ये नमूद केलेल्या संभाव्यतेच्या अधीन राहून निरसित करण्यात आला. २०१६ च्या अधिनियमाच्या कलम ३ च्या उपकलम (२) नुसार वीज शुल्क भरण्यापासून सूट देण्याची तरतूद असलेल्या विशिष्ट तरतुदींच्या दृष्टीने कलम १६ च्या परंतुकात नमूद केलेली कोणत्याही संभाव्यतेची या प्रकरणाच्या तथ्यांसाठी दखल घेतली जाणार नाही आणि/किंवा लागू होणार नाही. त्यामुळे, दिनांक ०१.०९.२०१६ रोजी आणि त्यानंतर वीज शुल्काचा भरणा करण्यापासून सूट देण्याच्या उद्देशाने, २०१६ अधिनियमाच्या कलम ३ चे उप-कलम (२) लागू करावे लागेल आणि ते लागू होईल.

११.२ १९५८ च्या अधिनियमाच्या कलम ३ च्या उपकलम (२) नुसार, मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० अन्वये नोंदणी केलेल्या धर्मादाय संस्थेकडून किंवा तिच्या बाबतीत विद्याविषयक किंवा तांत्रिक विषयामधील शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या शाळेच्या किंवा महाविद्यालयाच्या प्रयोजनासाठी किंवा त्यांच्या संबंधातील (निवासी जागांच्या बाबतीत वापरलेल्या उर्जेव्यतिरिक्त).............वापर आकार किंवा वापरलेल्या ऊर्जेच्या युनिटांवर वीज शुल्क आकारता येणार नाही [कलम ३(२) (iiia)]. त्यामुळे, १९५८ च्या

अधिनियमानुसार , शैक्षणिक किंवा तांत्रिक विषयांमध्ये शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या शाळा किंवा महाविद्यालयांच्या प्रयोजनासाठी किंवा त्या संबंधातील धर्मादाय संस्थांनी केलेल्या वापर आकारावर किंवा वापरलेल्या ऊर्जेच्या युनिटांवर वीज शुल्क आकारले जात नव्हते. कलम ३(२)(ia) नुसार, राज्यात त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्याअन्वये स्थापन केलेली कोणतीही महानगरपालिका, नगरपालिका, नगरपालिका समिती, नगर समिती, अधिसूचित क्षेत्र समिती, कटक मंडळ, जिल्हा परिषद किंवा ग्रामपंचायत यांच्याकडून किंवा त्यांच्या संबंधात अथवा विद्याविषयक किंवा तांत्रिक विषयातील शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणारी शाळा किंवा महाविद्यालय, रुग्णालय, शुश्रूषागृह, दवाखाना, चिकित्सालय, सार्वजनिक रस्त्यांवरील दिवाबत्ती, सार्वजनिक पाणीपुरवठा व्यवस्था आणि सार्वजनिक गटारे किंवा जलनिस्सारण पद्धती (निवासी जागांच्या बाबतीत वापरलेल्या ऊर्जेव्यतिरिक्त) यांच्यासंबंधातील वापर आकारावर किंवा वापरल्या जाणाऱ्या ऊर्जेच्या युनिटांवर वीज शुल्क आकारता येणार नाही.

११. ३ तथापि, २०१६ च्या अधिनियमांतर्गत आमूलाग्र बदल आहेत. २०१६ च्या अधिनियमाच्या च्या कलम ३(२) नुसार, सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमदेखील वीज शुल्क भरण्यास जबाबदार आहेत. कलम ३(२)(iii) नुसार, शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणारी शाळा किंवा महाविद्यालय किंवा संस्था, विद्यार्थी वसतिगृहे, रुग्णालय, शुश्रूषागृह, दवाखाना, चिकित्सालय, सार्वजनिक रस्त्यांवरील दिवाबत्ती, सार्वजनिक पाणीपुरवठा व्यवस्था आणि सार्वजनिक गटारे, प्राणीसंग्रहालयांसह सार्वजनिक उद्याने, सार्वजनिक संग्रहालये, प्रशासकीय कार्यालये संपूर्णपणे किंवा यथास्थिती, महाराष्ट्र राज्यात सध्या लागू असलेल्या कोणत्याही अधिनियमान्वये

स्थापन केलेल्या कोणत्याही स्थानिक संस्थांद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या प्रणालीचा एक भाग असलेली, यांना वापर आकारावर किंवा वापरलेल्या उर्जेवर वीज शुल्क आकारता येणार नाही. त्यामुळे १९५८ च्या अधिनियमात जे कलम ३ (२) (iiia) होते, ते आता २०१६ च्या अधिनियमाच्या कलम ३ (२) मध्ये स्पष्टपणे आणि जाणीवपूर्वक अनुपस्थित आहेत.

११.४ अधिनियम, २०१६ खाली कलम ३(२)(iii) च्या खऱ्या अन्वयार्थानुसार, केवळ कोणत्याही स्थानिक संस्थांद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या ....शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या शाळा किंवा महाविद्यालय, विद्यार्थी वसतिगृहे, यांच्या प्रयोजनासाठी किंवा त्यांच्या संदर्भात, वापरणी आकार किंवा वापरण्यात आलेल्या उर्जेवरील वीज शुल्काला वीज शुल्क आकारणीमधून सूट दिली जाईल आणि राज्य शासन आणि केंद्र शासनाला देखील वीज शुल्काचा भरणा करण्यापासून विशेषतः वगळण्यात आले आहे. तथापि, सार्वजनिक उपक्रमांना वीज शुल्क अधिनियमांतर्गत भरणा करण्यापासून सूट नाही. त्यामुळे, अधिनियम, २०१६ च्या कलम ३(२) अन्वये, शैक्षणिक संस्था चालवणाऱ्या धर्मादाय संस्थांना वीज शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आलेली नाही, ज्यासाठी अधिनियम, १९५८ च्या कलम ३(२)(iiia) अन्वये विशेषतः सूट देण्यात आली होती. कलम ३(२) मध्ये वापरलेली भाषा आणि शब्द साधे आणि सोपे आहेत आणि केवळ एकच निश्चित अर्थ सांगण्यास सक्षम आहेत की अधिनियम, २०१६ अंतर्गत धर्मादाय शैक्षणिक संस्थांच्या बाबतीत वीज शुल्क आकारण्यापासून कोणतीही सूट देण्यात आलेली नाही. येथे वर निरीक्षण केल्याप्रमाणे जेथे शब्द स्पष्ट आणि असंदिग्ध आहेत, तेथे शाब्दिक दृष्टिकोनाशिवाय अर्थ लावण्याच्या तत्त्वांचा अवलंब केला जाऊ शकत

नाही. येथे वर निरीक्षण केल्याप्रमाणे सूट देण्याच्या तरतुदीचा शब्दशः अर्थ लावणे आवश्यक आहे आणि जेव्हा सूट देण्याच्या तरतुदीत वापरली जाणारी भाषा साधी, सरळ आणि स्पष्ट असेल, तेव्हा ती कठोरपणे, काटेकोरपणे आणि शब्दशः लागू करावी लागेल. २०१६ च्या अधिनियमानुसार , शाळा किंवा महाविद्यालये चालवणाऱ्या धर्मादाय शैक्षणिक संस्थांना कलम ३ (२) अंतर्गत सूट देण्याच्या खंडातून/तरतुदीतून विशेषतः वगळण्यात आले आहे.

१२. कलम ३(२)(iii) नुसार, शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या सर्व शाळा/महाविद्यालये किंवा संस्थांच्या संदर्भात, वीज शुल्क आकारले जाऊ शकत नाही, असे मूळ रिट याचिकाकर्त्यांच्या वतीने सादर केलेले म्हणणे जर स्वीकारले गेले, तर अशा परिस्थितीत ते निरर्थक परिणामास कारणीभूत ठरेल. अशा परिस्थितीत, खाजगी रुग्णालये, शुश्रूषागृह, दवाखाने आणि चिकित्सालय , ज्या नफा कमावणाऱ्या संस्था आहेत, त्या देखील वीज शुल्कातून सूट मिळवण्याचा दावा करतील. २०१६ च्या अधिनियमाच्या कलम ३(२) च्यासंबंधात विधिमंडळाचा हेतू अगदी स्पष्ट आणि असंदिग्ध आहे की (१) राज्य सरकारद्वारे सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम वगळून, (२) केंद्र सरकारद्वारे सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम वगळून आणि (३) महाराष्ट्र राज्यात सध्या अंमलात असलेला असलेल्या कोणत्याही अधिनियमांतर्गत स्थापन केलेल्या स्थानिक संस्थांद्वारे केलेल्या वापर आकारावर किंवा वापरलेल्या उर्जेवर वीज शुल्क आकारले जाणार नाही. राज्य सरकार, केंद्र सरकार आणि स्थानिक संस्था आणि सरकारी वसतिगृहांव्यतिरिक्त वीज शुल्काचा भरणा करण्यापासून कोणतीही सूट देण्यात आलेली नाही.

१३. वर नोंदविण्यात आलेले वरील निष्कर्ष लक्षात घेता, मूळ रिट याचिकाकर्त्यांच्या वतीने हजर झालेले विद्वान ज्येष्ठ वकील श्री नाफडे यांनी मांडलेल्या मागील पूर्वगामी सिद्धांताला लागू करण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही.

१४. वरील मूळ रिट याचिकाकर्त्यांच्या त्या दृष्टिकोनातून - संस्था नोंदणी अधिनियम आणि/किंवा महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्त आधीनियमाच्या तरतुदींखाली 'नोंदणीकृत धर्मादाय शैक्षणिक संस्था' ही महाराष्ट्र वीज शुल्क अधिनियम, २०१६ लागू झाल्याच्या तारखेपासून म्हणजेच दिनांक ०८.०८.२०१६ रोजी किंवा त्यानंतर वीज शुल्क आकारणी/भरणा करण्यापासून कोणतीही सूट मिळण्यास पात्र नाहीत. त्यामुळे, उच्च न्यायालयाने मूळ रिट याचिकाकर्त्यांवर - यातील उत्तरवादी क्रमांक १ ते १० यांचेवर आकारण्यात आलेले वीज शुल्क रद्द करण्यात गंभीर चूक केली आहे. उच्च न्यायालयाने दिलेला आक्षेपित न्यायनिर्णय आणि आदेश हा कायदा आणि तथ्ये या दोन्हींच्या आधारावर टिकाव धरू शकत नाही आणि तो फेटाळण्यास पात्र आहे.

वरील बाबी लक्षात घेऊन आणि वर नमूद केलेल्या कारणांमुळे, प्रस्तूतचे अपील मंजूर होते. उच्च न्यायालयाने रीट याचिका क्रमांक २९६१/२०१८ मध्ये दिनांक २८.०२.२०१९ रोजी पारित केलेला आक्षेपित न्यायनिर्णय आणि आदेश याद्वारे रद्दबातल आणि अयोग्य म्हणून घोषित करण्यात येत आहे आणि असा निर्णय देण्यात येत आहे की मूळ रिट याचिकाकर्ते - उत्तरवादी क्रमांक १ ते १० - संस्था नोंदणी अधिनियम आणि महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्त अधिनियमांतर्गत नोंदणीकृत धर्मादाय शिक्षण संस्था ह्यांना अशा धर्मादाय शिक्षण संस्थांनी शैक्षणिक

किंवा तांत्रिक विषयांमध्ये शिक्षण किंवा प्रशिक्षण देणाऱ्या शाळा/महाविद्यालयांच्या प्रयोजनासाठी किंवा त्यांच्या संदर्भात वापरलेल्या मालमत्तेच्या संदर्भात वापरल्या जाणार्या वापरणी आकारावर किंवा उर्जेवर आकारले जाणारे वीज शुल्क आकारण्यापासून किंवा भरण्यापासून सूट नाही. त्यानुसार प्रस्तूत अपील मंजूर करण्यात आली. खर्चाबाबत कोणताही आदेश नाही.

अपील मंजूर

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल".